

ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ ТА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В КРИЗОВИХ УМОВАХ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

УДК 37.035

О. І. Бабічев, І. С. Котенева

СУЧАСНІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

З часу революції Гідності Україна стала на шлях побудови цивільного суспільства, становлення якого відбувається в складних умовах соціально-економічних, політичних і культурних перетворень під впливом багатьох факторів. Розвиток сучасної української держави, її багатонаціонального співтовариства, входження цього співтовариства в систему цивілізованої європейської співдружності головним чином залежать від того, наскільки кожен молодий громадянин як патріот своєї Батьківщини буде підготовлений до здійснення зазначених процесів, що зумовлює необхідність консолідації суспільства на основі демократичних цінностей, цивільного патріотизму. У зв'язку із цим особливу увагу й актуальність здобуває проблема формування патріотичних почуттів, патріотизму студентської молоді.

Патріотизм, як моральне почуття й сукупність соціально-політичних відносин є потужним соціумом, необхідною умовою для захисту національних інтересів, для досягнення успіху в міжнародній конкуренції, для збереження й зміцнення української цивілізації.

Майбутнє України залежить від ступеня готовності молодих поколінь до гідних відповідей на історичні виклики, до захисту інтересів своєї держави. Із цієї причини сучасна система патріотичного виховання, потребує удосконалюванні, відповідно до нових реалій.

Проблема модернізації патріотичного виховання в системі освіти пов'язана з виявленням і збереженням накопичених вищою школою кращих традицій патріотичного виховання, відновленням його змісту, проектуванням нових технологій, з обґрунтуванням організаційно-педагогічних умов підвищення ефективності патріотичного виховання в освітніх системах. Розгляду цієї проблеми присвячена дана стаття.

Найбільш значимі для сучасності досягнення досвіду патріотичного виховання, накопиченою радянською школою, знайшли відбиття в працях О. Аронова, В. Безрідного, В. Ільїна, М. Конжиева,

І. Видріна. Питання військово-патріотичного виховання, підготовки воїна-інтернаціоналіста розглядаються в роботах О. Базанова, О. Барабанщикова, Г. Середина, А. Вирщикова, О. Черкасова.

Для з'ясування сутності патріотичного виховання необхідно звернутися до осмислення таких понять, як «патріот» й «патріотизм». Уперше ці поняття стали вживатися в період Великої Французької революції. Патріотами тоді називали борців за народну справу, захисників республіки. Цікаве тлумачення поняттю наводить В. Даль. «Патріот»: это «любителъ отечества, ревнителъ о благе его, отчизнолюб, отечественник» [1, с. 24]. Сучасне трактування даного поняття розкривається в такому визначенні: патріот-людина, що любить свою батьківщину, віддана своєму народу, готова на жертви й здійснює подвиги в ім'я інтересів своєї батьківщини.

В історії філософсько-педагогічної думки висвітлюються різні грані цього поняття. Так, В. Соловйов відзначає, що «моральний обов'язок сучасного патріота – служити народу в людстві і людству в народі» [2, с. 150]. Російський критик-демократ В. Белінський затверджував, що патріотизм містить у собі загальнолюдські цінності й ідеали, робить особистість членом загальнолюдського співтовариства. «Любити свою батьківщину, підкреслював він, – значить полум'яно бажати бачити в ній здійснення ідеалу людства й у міру сил своїх сприяти цьому» [3, с. 289].

К. Ушинський уважав, що патріотизм є не тільки важливим завданням виховання, але й могутнім педагогічним засобом. «Як немає людини без самолюбства, – писав він, – так немає людини без любові до батьківщини, і ця любов дає вихованню вірний ключ до серця людини й могутню опору для боротьби з його дурними природними, особистими, сімейними й родовими похилостями» [4, с. 47].

О. Беляєв розглядає патріотизм як складний соціально-моральний принцип і морально-психологічне почуття. Він вважає, що патріотизм як складова частина входить до складу поняття «громадянськість» і знаходить вираження в діяльності, спрямованої на благо батьківщини. Як соціально-моральний принцип, патріотизм служить об'єднанню, зімкненню громадян в ім'я збереження, розвитку Батьківщини – конкретно-історичного, соціального, політичного й культурного середовища. Як морально-психологічне почуття, патріотизм виражається в любові до Батьківщини, у гордості за її успіхи, у переживанні невдач, у готовності до захисту рідної землі. Цікавим для нас є визнання автором того, що в антигуманних, антидемократичних системах принцип патріотизму перекручується: «Любов до батьківщини підмінюється відданістю існуючій державно-політичній системі» [5, с. 24].

Система патріотичного виховання передбачає формування й розвиток соціально значимих цінностей, громадянськості й патріотизму в процесі виховання й навчання в освітніх установах всіх типів і видів. Масова патріотична робота здійснюється державними структурами, суспільними рухами й організаціями; діяльністю засобів масової інформації, науковими й іншими організаціями, творчими об'єднаннями. Спрямована на розгляд і висвітлення проблем патріотичного виховання,

на формування й розвиток особистості громадянина й захисника Батьківщини.

У змісті патріотичного виховання сучасної молоді виділяються два оснiвних, тiсно взаємозалежних мiж собою компонента. Перший з них характеризується бiльш широкою соціально-педагогічною спрямованістю. Він ґрунтується на таких елементах, як: позитивні світоглядні погляди й позиції з соціальної, історичної, моральної, політичної, військової й іншої проблеми. Найважливішими виступають духовно-моральні, діяльнісні якості серед яких: любов до Батьківщини; повага до законності; відповідальність за виконання конституційних обов'язків і забезпечення безпеки громадян [6, с. 85].

Соціально-педагогічний компонент змісту є домінуючим, становить його ядро. Тільки сформувавши особистість громадянина й патріота України із властивими йому цінностями, поглядами, орієнтаціями, інтересами, настановами, мотивами діяльності й поведінкою, можна розраховувати на успішне рішення бiльш конкретних завдань по підготовці до реалізації функцій захисту Батьківщини.

Сьогодні зростає значення специфічного компонента змісту патріотичного виховання молоді. Це припускає його бiльш глибоку й послідовну диференціацію, ґрунтовну й всебічну розробку відповідно до тих конкретних завдань, які покладають на громадянина.

Специфічний компонент патріотичного виховання характеризується значно бiльшою конкретною й діяльнісною спрямованістю. У сучасних умовах у змісті патріотичного виховання молоді в якості пріоритетних виділяються наступні духовно-моральні цінності: громадянськість, надкласовість, надпартійність; загальнонаціональність у державному масштабі; пріоритет суспільно-державних інтересів над особистими; лояльність до основ державного й суспільного ладу, до існуючої політичної системи; відданість своїй Батьківщині; гуманізм і моральність, почуття власного достоїнства; соціальна активність, відповідальність, нетерпимість до порушень норм моралі й права [6, с. 62].

Серед основних принципів сучасного патріотичного виховання, які є вихідними керівними положеннями при здійсненні практичної діяльності виділяють: науковість; гуманізм; демократизм; пріоритетність історичної, культурної спадщини України, її духовних цінностей і традицій; системність; наступність і безперервність у розвитку молоді, з урахуванням особливостей її різних категорій; різноманіття форм, методів і засобів, використовуваних з метою забезпечення ефективності виховання; спрямованість на розвиток можливостей, здібностей й якостей кожної особистості на основі індивідуального підходу; тiсний і нерозривний зв'язок з іншими видами виховання. Реалізація цих принципів повинна здійснюватися по наступних напрямках:

1. Духовно-моральний – усвідомлення особистістю вищих цінностей, ідеалів й орієнтирів, соціально значимих процесів й явищ реального життя, здатність керуватися ними як визначальними

принципами, позицій у практичній діяльності й поведінці. Він включає: розвиток високої культури й освіченості, усвідомлення ідеї, в ім'я якої проявляється готовність до гідного служіння Батьківщині, формування високоморальних, професійно-етичних норм поведінки, якостей честі, відповідальності.

2. Історичний – пізнання наших корінь, усвідомлення неповторності Батьківщини, її долі, нерозривності з нею, гордості за причетність до діянь предків і сучасників й історичної відповідальності за те, що здійснюється в суспільстві й державі. Він включає: вивчення багатомітової історії Батьківщини, місця й ролі України у світовому історичному процесі, розуміння особливостей менталітету, вдач, звичаїв, вірувань і традицій нашого народу, героїчного минулого різних поколінь, що вели боротьбу за незалежність і самостійність країни.

3. Політико-правовий – формування глибокого розуміння конституційного боргу, політичних і правових подій і процесів у суспільстві й державі, цивільної й військової політики, основних положень концепції безпеки країни.

4. Патріотичний – виховання найважливіших духовно-моральних і культурно-історичних цінностей, що відбивають специфіку формування й розвитку нашого суспільства й держави, національної самосвідомості, способу життя, світорозуміння й долі українців. Він включає: любов і відданість своїй Батьківщині, гордість за приналежність до українського народу, до його здійснень, випробувань і проблем, шанування національних святинь і символів, готовність до гідного й самовідданого служінню суспільству й державі.

5. Професійно-діяльнісний – формування сумлінного й відповідального відношення до праці, зв'язаній зі служінням Батьківщині, прагнення до активного прояву професійно-трудовак якостей в інтересах успішного виконання службових обов'язків. Він включає: мотиви, цілі й завдання, ціннісні орієнтації професійно-діяльнісної самореалізації особистості, професійні домагання й націленість на досягнення високих результатів діяльності, здатність результативно й з високою ефективністю виконувати обов'язки й досягати конкретних цілей, уміння прогнозувати й реалізовувати плани свого професійного росту.

6. Психологічний – формування в молоді високої психологічної стійкості, готовності до виконання складних і відповідальних завдань у будь-яких умовах. Він включає: вивчення й прогнозування соціально-психологічних процесів у військових й інших колективах, профілактику негативних явищ і проявів девіантної поведінки, зняття психологічної напруженості, подолання стресу, формування психологічних якостей з урахуванням особливостей діяльності, правил і норм поведінки, духовних цінностей [6, с. 182].

Означені напрямки органічно взаємозалежні між собою, об'єднані в процесі практичної діяльності цілями, завданнями, духовно-моральними

й світоглядними основами, принципами, формами й методами патріотичного виховання.

Мета, завдання, зміст і принципи патріотичного виховання реалізуються на практиці за допомогою функціонування складної розгалуженої системи, що включає різні ланки, структури, органи, все різноманіття шляхів, форм, методів і засобів здійснення цієї діяльності.

Система патріотичної роботи являє собою встановлений або сформований порядок, зміст виховної діяльності на всіх її рівнях, починаючи з первинного студентського колективу, групи й закінчуючи вищими органами управління. Призначення системи складається в забезпеченні на практиці комплексного обліку всіх факторів, що впливають на патріотичне виховання.

Організація й проведення патріотичної роботи припускає використання цілого комплексу відповідних форм, які можуть бути диференційовані на дві основні групи:

- перша група, обумовлена загально розвиваючим компонентом змісту патріотичного виховання, містить у собі великі й різноманітні форми загального патріотичного характеру. Вони використовуються, головним чином, в умовах здійснюваного в системі навчально-виховних закладів процесу або у вигляді його елементів, що доповнюють, (навчальні заняття) по різним навчальним дисциплінам, особливо гуманітарним, на спеціалізованих курсах, кружках, клубах й ін. Це – бесіди, вечори питань і відповідей, «круглі столи», зустрічі з ветеранами, воїнами АТО, запасу й військовослужбовцями.

- друга група, обумовлена специфікою змісту патріотичного виховання, менш різноманітна й характеризується більшою військовою й військово-прикладною спрямованістю. Ці форми, реалізуються переважно у вигляді практичних занять, включають ознайомлення молоді з життям і діяльністю військ, з особливостями служби й побуту сучасних військовослужбовців.

Здійснення патріотичного виховання припускає використання системи засобів, що включає три основних компонента: матеріально-технічний, освітній й організаційний.

В сучасних умовах основними напрямками й умовами підвищення ефективності системи патріотичного виховання є:

- інформаційно-роз'яснювальне забезпечення – твердження патріотизму, конституційного боргу, готовності до гідного служіння Батьківщині на всіх ділянках діяльності, як найважливішої цінності у свідомості й почуттях студентської молоді, особливо в тісному зв'язку з інтересами держави й суспільства; активне використання в цих цілях засобів масової інформації, подолання сформованих стереотипів і комплексів негативного плану;

- науково-теоретичне забезпечення – активізація досліджень в галузі патріотичного виховання молоді в сучасних умовах, використання результатів розробок передового досвіду в практичній діяльності з метою

її корінного поліпшення в сучасних особливих умовах суспільних змін. Відновлення й збагачення змісту виховної роботи за рахунок включення культурно-історичного та духовно-морального компонентів, найважливіших досягнень в області соціально-гуманітарних наук, сучасної педагогічної думки;

- педагогічне й методичне забезпечення – фундаментальна розробка комплексу навчальних і спеціальних програм і методик по організації й проведенню патріотичної роботи в її різних формах.

Таким чином, зміст означених напрямків є підставою для оновлення процесу патріотичного виховання студентської молоді. Змістовним наповнення організаційних форм і методів виховної роботи.

Список використаної літератури

- 1. Даль В. И.** Толковый словарь живого великорусского языка. / В. И. Даль. – В 4-х т. – М., 1978. – Т. 3 – С. 24.
- 2. Советский энциклопедический словарь.** – М.: Сов.Энциклопедия, 1983. – С. 229.
- 3. Белинский В. Г.** Полное собрание сочинений / В. Г. Белинский. – М., 1954. – Т. 4. – С. 489.
- 4. Ушинский К. Д.** О народности в общественном воспитании / К. Д. Ушинский. – Собрание соч. Т. 2. – М., Л., 1998, С.161.
- 5. Беляев А. В.** Социально-педагогические основы формирования гражданственности учащейся молодежи / А. В. Беляев. – Ставрополь: Изд-во СГУ, 1997. – С. 204.
- 6. Лутовинов В. И.** Патриотическое воспитание молодежи: концепция, программа, организационно-методические основы: Пособие для педагогов, руководителей образовательных учреждений и организаторов работы с молодежью / В. И. Лутовинов. – М.: АПК и ПРО, 2001. – М., 284 с.
- 7. Роцин Л. В.** Философско-социологические вопросы патриотического воспитания трудящихся / Л. В. Роцин. – М.: ВПА, 1982. – 198 с.

Бабічев О. І, Котєнєва І. С. Сучасні організаційно-педагогічні основи патріотичного виховання студентської молоді

Стаття присвячена актуальній для вищої школи проблемі в галузі виховання. Розкриває організаційно-педагогічні основи створення системи патріотичного виховання студентської молоді в сучасних умовах. У статті представлено стислий історичний та історико-педагогічний опис розвитку досліджуваного феномену. Розкрито систему роботи з патріотичного виховання студентської молоді. Схарактеризовано принципи патріотичного виховання студентів. Визначено його основні напрямки актуальні для сьогодення країни. Схарактеризовано зміст сучасного патріотичного виховання молоді у виші та його складові.

Ключові слова: патріотичне виховання, патріот, патріотизм.

Бабичев А. И., Котенева И. С. Современные организационно-педагогические основы патриотического воспитания студенческой молодежи

Статья посвящена актуальной для системы воспитания проблеме в области воспитания. Раскрывает организационно-педагогические основы создания системы патриотического воспитания молодежи в современных условиях. В статье представлены краткое историческое и историко-педагогическое описание исследуемого феномена. Раскрыта система работы по патриотическому воспитанию студенческой молодежи. Охарактеризованы принципы патриотического воспитания студентов. Определены его основные направления актуальные для сегодняшнего нашего государства. Охарактеризовано содержание современного патриотического воспитания молодежи в высшей школе и его составляющие.

Ключовые слова: патриотическое воспитание, патриот, патриотизм.

Babichev A. I., Koteneva I. S. Modern organizational-pedagogical bases of patriotic education of student's youth

Article is devoted to an actual problem for an educational system in the field of education. Opens organizational-pedagogical bases of creation of system of patriotic education of youth in modern conditions. In the article are presented the short historical and historical-pedagogical description of an investigated phenomenon. The system of work on patriotic education of student's youth is opened. Leading principles of patriotic education of students are characterised. Its basic directions actual for the present day the states are defined. The maintenance of modern patriotic education of youth in the higher school and its components is characterised. The basic components of investigated concept are in details considered. The presented material allows to update the maintenance of patriotic education of student's youth. Substantially to fill its organizational forms and methods.

Key words: patriotic education, patriotism, patriot.

Стаття надійшла до редакції 03.09.2015 р.

Прийнято до друку 30.10.2015 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Савченко С. В.

УДК 378.035.6(477)+355.23

В. Ф. Баранівський

**НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ
КАДРІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ**

Вітчизняний та світовий досвід переконливо довів, що армія (військо) є більш надійними та досягають перемог над ворогом за умов